KOMMUNISTERNA OCH ANDRA VÄRLDSKRIGET

Hösten 1939 till sommaren 1941

FRAN SEPTEMBER 1939 till juni 1941 gick de kommunistiska partiernas agitation överallt ut på samma allmänna tes: det pågående kriget var ett imperialistiskt krig mellan Tyskland och västmakterna; de utanför stående staterna borde bevara sin neutralitet eftersom båda de krigförande parterna i grunden kämpade för lika dåliga syften. "Den europeiska konflikten är ett krig mellan tvenne tjuvligor" är ett typiskt uttalande av USA:s kommunistiska parti. I Sverige gällde samma paroll, men speciellt riktades de kommunistiska attackerna mot västmakterna — en naturlig konsekvens av samarbetet mellan Tyskland och Ryssland. Det bör sägas klart ifrån, skriver Ny Dag den 1 februari 1940, "att krigshotet i nuvarande ögonblick mot Sverige inte kommer från öster eller från söder, utan från väster", och denna tankegång upprepades även sedan det rysk-finska vinterkriget avslutats. "Det kan inte tänkas en större olycka för Sveriges folk än ett krig mellan Sovjetunionen och Tyskland", är en annan representativ sats (18/1 1941). Den amerikanska hjälpen till England fördömdes; "dollarimperialismen kämpar under Roosevelts skylt för den amerikanska imperialismens herravälde i världen och för trusternas jättegroteffer" (31/3 1941). Att tala om ett krig mellan åskådningar, mellan demokratisk humanism och fascism betecknades som billig propaganda.

Inom denna ram är emellertid de kommunistiska svängningarna i speciella frågor av intresse. I detaljer följdes, liksom i fråga om den allmänna uppfattningen, den ryska statsledningens skiftande program. Som exempel skall här nämnas ställningstagandet till den ryska politiken gentemot Finland och de baltiska staterna samt till den tyska ockupationen av Norge.

Givet är att kommunisternv ivrigt pläderade för de krav på ändavtränderser som Ryssland under hösten 1939 framförde gentemot Finland. Det vore "ren och skär förfalskning att påstå att dessa förslag inkräktar på Finlands och de andra nordiska ländernas oberoende. Tvärtom ökas därigenom deras möjligheter att bevara sin fred och sin oavhängighet" (4/11 1939). Sedan Ryssland gått till anfall förklarades att Finland börjat kriget genom överfall på Ryssland, "England och Frankrike har lyckats hetsa Polens och Finlands regeringar till krig" (22/12 1939). Den "demokratiska folkregeringen" Kuusinen, som Ryssland utnämnde till finsk regering vid krigets början, hyllades som Finlands laglige regering, och Sverige manades att erkänna den i sådan egenskap. "Enligt vår mening bör Sveriges regering befästa sig om vänskapliga förbindelser med sina grannländer, där regeringarna som bekant växlar" (4/12 1939). "Man kan inte betvivla att Finlands arbetande folk när Kuusinenregeringen installerats i Helsingfors och folket ges möjlighet att i demokratiska former avge sitt votum kommer att kräva en socialistisk omgestaltning av Finland" (14/12 1939). Ofta beskylldes den svenska regeringen för att ha hetsat Finland in i kriget. I grunden innebar den ryska aktionen en fredlig åtgärd i fredens intresse; den skulle nämligen "förvandla Finland från en imperialistisk uppmarschbas till en demokratisk folkrepublik, som söker fredliga förbindelser med små grannar" (1/2 1940). De ryska kommunisterna hade visserligen tidigare lovat att inte ta "en fotsbredd främmande mark". Men detta löfte gällde icke i det finska fallet, påpekade Set Persson (20/3 1940). "Den härskande regimen (i Finland) ville ingen vänskap med Sovjetunionen därför att den fruktade och hatade socialismen. Därför öppnade finska artilleriet eld mot Röda armén den 26 november. Så började i Finland Englands krig mot Sovjetunionen utan att engelsmännen behövde förbjöda."

De svenska kommunisterna var således beredda på en rysk erövring av Finland och skulle uppenbarligen ha hälsat en sådan erövring som en befrielse av det finska folket. Detta folk (dvs. dess idé) ansågs nämligen enligt ett från den Hegel—Marxska dialektiken hämtat mönster "egentligen" personifierat av den ryska marionettregeringen Kuusinen, medan det finska folk som kämpade mot ryssarna och Kuusinen var overkligt — "tillfälligt" och rent "existentiellt", för att använda den ursprungliga hegelianska fraseologin. Detta hindrade emellertid icke att man, då Ryssland i mars slöt fred med Finland och alltså uppgav erövringstanken, hyllade den ryska statsledningen för dess moderation. "I Moskvafreden beviskade Sovjetunionen än en gång att den inte har imperialistiska avsikter" (10/7 1940). På fyra månader förenade de svenska kommunisterna sålunda tre skilda linjer i den finska frågan; Först sades Rysslands krav vara ytterst anspråkslösa och på intet sätt syfta till erövring av Finland; sedan, med kriget, anlades ett större perspektiv, och en av Ryssland tillsatt finsk regering beteckнades som en frigörelse av det finska folket; slutligen, efter freden, återgick man till det mindre perspektivet som varit vägledande före krigsutbrottet. Tydligt är att om det stora perspektivet, enligt vilket det finska proletariatet måste frigöras med rysk hjälp, bevarats efter Moskvafreden, hade det varit nödvändigt att stämpla Sovjet som en förrädare mot det finska folket.

När det gällde de baltiska staterna fick det stora perspektivet löpa linan ut. Till en början, under de begränsade ryska kravens tid, var resonemanget emellertid ett annat. Medan kraven på ryska baser och dylikt diskuterades och sedan de godtagits av de baltiska staterna betonades oavbrutet att det ej var fråga om att beskära dessa staters oavhängighet. Efter överenskommelsen med Estland uttalade exempelvis Ny Dag (5/10 1939): "Sovjetunionen hotar inte, utan tvärtom slår vakt om de små staternas integritet. Ingen småstat i Europa kan för närvarande känna sig tryggare än Estland i fråga om sin fortsatta existens." Och något senare heter det: "De baltiska staternas integritet är garanterad av den enda makt i världen som har den nationella självbestämningsrättens princip som rättesnöre för sin politik och inte enbart som en skylt för att dölja nationellt förtryck" (10/10 1939). Uppenbarligen avsåg dessa uttalanden att fastslå att Ryssland icke skulle utvidga sitt välde över Baltikum.

Men då ryssarna i juni 1940 krävde och genomförde ockupation och införlivande med Sovjetunionen anlades det stora perspektiv enligt vilket en rysk erövring alltid är en befrielse. "Randstaterna blir folkstater", så rubricerar ledaren den 26 juni 1940:

"Randstaterna, som av borgare och socialdemokrater på sin tid upprättades såsom kapitalismens barriär mot bolsjevismen, har med den stora socialistiska arbetarstatens hjälp befriats från beroendet av de imperialistiska stormakterna. Dessa randstaters arbetande befolkning, som i 22 år levat i den största, oförbet, osäkerhet och armod, har nu, sedan de befriats från de imperialistiska stormakternas inflytande, fått möjlighet att skapa verkligt oberoende stater med nationell frihet för de många folkspillror som bygger och bor i Baltikum. Under den mäktiga röda armémn beskydd kan de nu i fred och frihet bygga upp det fria, på folkets vilja grundade samhälle som västmakternas kapitalister och Tysklands socialdemokrater för ett 20-tal år sedan med våpnat våld förhindrade dem att skapa."

Under den följande tiden har denna synpunkt helt dominerat. Den ryska ockupationen innebar i själva verket en bönhörelse av de baltiska folkens önskningar. Efter en resa i randstaterna omedelbart efter den ryska ockupationen skrev en av de svenska kommunistledarna (G. Johansson, Resa i Baltikum): "Jag har ter att vara i dessa länder som en befrielse för dess människor."

Annandag Påsk

- då de ordinarie morgontidningarna är indragna -

utkommer

EXPRESSEN

som

morgontidning

med stort, innehållsrikt helgnummer

☆

EXPRESSEN utkommer icke Långfredagen och Påskdagen

Ekonomisk historia vid våra lärosäten

DEN EKONOMISKA historien har för närvarande ej större anslag för alla våra högskolor sammanlagt än 2.500 kr., ungefär hälften av en assistents lön. Lyckligtvis råder det allmän enighet om att ett sådant tillstånd ej kan få fortfara. Universitetsberedningen och socialvetenskapliga forskningskommittén är i sina mot slutet av förra året avgivna utlåtanden ense på den punkten. Men när tillståndet då, som man får hoppas, snarligen och kanske redan vid denna riksdag blir ändrat, så ligger det stor vikt på att ämnets behandling i den nya organisationen ej från början snedvrides; och på den punkten är risken förmodligen nu störst.

Visserligen gäller detta ej Stockholms högskola, där en tillfredsställande ordning, med fristående ställning för ämnet, enhälligt har förslagits av bägge beredningarna. Men på den punkten bröt det i stället just i fråga om anslagen. Förhållandet mellan högskolan å ena sidan samt stat och stad å den andra är nämligen ännu oreglerat; och om ej staten kan besluta sig för att bevilja åtminstone ett docentstipendium i ekonomisk historia vid högskolan, så är den nu föreslagna ordningen där tills vidare en papperskonstruktion. I motsatt fall är emellertid den ekonomiska historiens ställning där inne på det rätta spåret, också om det naturligtvis ej räcker längt med enbart ett docentstipendium. Lyckas detta icke, så är det å andra sidan givet att organisationen blir så mycket viktigare vid de andra lärosätena.

Där ligger det emellertid icke tillnärmelsevis lika väl till med organisationen. Frågans behandling i universitetsberedningen förefaller mig så pass olycklig, för att ej säga mer, att den har gancka få motsvarigheter i vårt vidlyftiga utredningsmuseum. Beredningen har en professor i historia som sin generalsekreterare och en docent i historia bland sina ledamöter. Till yttermera visso har beredningens betänkande givit ordet åt en rad andra professorer i historia, som har fått vittna om att ekonomisk historia måste underordnas historieämnet; och i överensstämmelse därmed går beredningens förslag ut på att de biträdande lärarbefattningar som föreslås skall bli i ämnet historia, ej i ekonomisk historia, fastän med tillägg av bestämningen "särskilt i ekonomisk historia". Detta förslag har framlagts utan att ämnets egna representanter alls har fått komma till orda i betänkandet, trots att deras avvikande mening icke kan ha varit beredningen okänd. Lika litet har nationalekonomerna blivit tillfrågade.

Där nationalekonomerna har varit med om behandlingen, nämligen i socialvetenskapliga forskningskommittén, har resultatet blivit ett annat. Denna kommitté har nämligen föreslagit tre olika lösningar vid de tre ifrågavarande lärosätena. För Lunds vidkommande har föreslagits en lärarbefattning i ekonomisk historia anknuten till nationalekonomin, i Uppsala en i ekonomisk och social historia anknuten till historieämnet och i Göteborg en i historia, särskilt ekonomisk historia. Detta är åtminstone långt bättre än universitetsberedningens förslag, fastän ej tillfredsställande, därför att tjänsterna vid ds två universiteten visserligen har blivit i ekonomisk historia, men ej med den fulla möjlighet till kontakt med bägge de stora gränsämnen av vilka den ekonomiska historien, har ståndigt behov, nämligen dels historia och dels nationalekonomi.

I det hänfe av Historisk Tidskrift som kommer om några dagar har jag fått införd en artikel som — i den mån jag alls är vittnesgill på ett område som har nyseltatt mig ungefär sedan sekelskiftet 1900 — med en lång rad praktiska exempel ådagalägger hur mycket som brister när ej studiet av ekonomisk historia har haft kontakt med bägge sina stora gränsämnen. Eftersom det är förbindelsen med nationalekonomin som nu är i fara att klippas av, har jag därvid särskilt framlagt exempel på vilka verkningar detta medför. Centrala problem inom ämnet, främst på penningväsendets område, men också på många andra, är av det art som gör deras tillfredsställande behandling omöjlig utan grundläggande ekonomisk insikt; och jag har bl. a. frågat varför historikerna tror sig om att lösa dem i fråga om äldre tid, då de uppenbarligen icke vågar röra vid dem när det gäller nutiden. Om ej förbindelserna med nationalekonomin hålls öppna, har man endast valet mellan att låta uppgifterna förbli olösta eller att ge dem en felaktig behandling. Som exempel bland en mängd andra nämnes att Riksbankens historia i sina fem band har blivit ekonomiskt tillfredsställande behandlad i de delar som bearbetats av nationalekonomer, utbildade ekonomiska historiker, men knappast ens har försökts i de stora delar som varit anförtrodda åt en ren historiker. Samtidigt ges en rad exempel på de misstag som begåtts av historiker med otillräcklig ekonomisk utbildning. Fastän jag har framfört dessa synpunkter vid flera tidigare tillfällen har ej ens gjorts ett försök att vederlägga dem, och jag tror mig därför kunna anta att det är omöjligt. Slutsatsen kan ej bli mer än en: att ämnets studium i bästa fall blir stympat och i sämsta fall blir förvanskat, om ej förbindelsen hålles öppen till bägge de stora gränsvetenskaperna. Det kan endast ske om det står fritt i förhållande till båda.

Hur olycklige de nuvarande förhållanden från några rena historikers sida är har också nyligen blivit exemplifierat för Handelshögskolans del. Det gällde där rätten att medta ämnet ekonomisk historia i högskolans ekonomie licentiatexamen; och fastän det då var fråga om en rent ekonomisk högskola, utan förekomst av ämnet historia, begärde de tillkallade historikerna att examen ej skulle få avläggas utan två betyg i historieämnet — således vid en annan högskola. Inslkt i nationalekonomi har historikerna däremot icke ansett behövlig någonsin eller någonstans.

Nationalekonomerna har emellertid nu börjat röra på sig. Nationalekonomiska klubben, sedan 30 år en sammanslutning av alla i Stockholm verksamma äldre och yngre nationalekonomer, har till ärkelsestiftelsestyrelsen inlämnat en skrivelse som går ut på att den ekonomiska historien skall få en fristående ställning vid alla lärosätena. Det bör märkas att fastän här enhart nationalekonomer har fått komma till orda, så har de ej påyrkat den monopolisering av ekonomisk historia för sin egen räkning som historikerna har gjort för sin.

Den rätta lösningen synes ej vara tvivelaktig: en åt alla håll fristående ställning för den ekonomiska historien. Några ytterligare kostnader utöver dem som har begärts av bägge beredningarna skulle det ej vålla. Allra minst kan man tänka sig att avgörandet skulle komma att bräfias efter linjer som uppdragits av en beredning där blott ett enda intresse och därvid ej ämnets eget ens har fått göra sig hört.

Eli F. Heckscher

Om Folkmoralen

talar pastor

JOH. W. JOHNSSON

å lilla HSB-salen, Flemingatan 39, onsdagen den 2 april kl. 20.

Sång av fru Britt Sallstedt.

Allmänheten inbjudes.

Frisinnade Ungdomsföreningen — för mer idealitet i politiken.

Dansk trio vann stadsplanetävlan för Borås område

Arkitekt Ivar Stål, till vänster, och civilingenjör Bo Hertzman-Ericson, som erhåll andra pris.

BORÅS, måndag.

TT. Resultatet av prisutskrivnes om stadsplan för det så kallade Annelundsområdet i Borås är nu färdigt, och prisnämnden har beslutat utdela två pris, ett på 10.000 kr. till förslaget med motto "Balkong — Bursprång", författat av arkitekterna E. Hartvig Rasmussen, Rut Speyer och T. Miland Petersen, alla i Klampenborg. Andra pris, 7.000 kr., tilldelt förslaget med motto "Annerlunda", författat av arkitekt Ivar Stål och civilingenjör Bo Hertzman-Ericson, Saltsjöbaden.

Prisnämnden beslöt vidare inköpa följande förslag utan inbördes gradering:

Motto: "Arende till Borås", arkitekterna Erik Ragndal och Bengt Ostnäs samt ingenjör Adde Lundin, alla i Göteborg.

Motto: "Annelundsparken I", arkitekterna Sixten Blad, Harald Ericsou och Roland Gandvik, alla i Borås.

Motto: "Domus punem et circenses", arkitekterna Karen och Ebbe Clemmensen, Köpenhamn.

Motto: "April", B. Högberg, elev vid A 4 vid Chalmers tekniska högskola.

Motto: "Martina", arkitekterna Dag Ettvergren och Yngve Tegnér med ingenjör Harry Janzon som medarbetare, alla i Stockholm.

— Prisdivingen var mycket intressant, säger arkitekt Stål. Det gällde att upprätta stadsplan för ett centrade omkring Annelunda gamla gård, där man skulle bevara gården och den vackra miljön och samtidigt lägga in trafikleder, bostäder för ett tusental personer samt en skola och en teater.

Nya kajplatser för 800 båtar

Förra sommaren lopp många motorbåtsägare färgåves omkring längs Stockholms alla kajer sökande plats för sina flytetyg. Alla tecken tyder på att de får göra så även den här sommaren, även om antalet kajmeter utökats med 1.200.

— Tyvärr, upplyser direktör Gösta Nyrén i stadens idrottsstyrelse, som just nu tillsammans med en förhandlingsdelegation från båtklubbar håller på att dela ut platserna, är läget ganska nöjkt. För ett anslag på 230.000 kr. har vi kunnat inköpa 30 betongpontoner, som vi nu skall lägga ut. Det är genom dessa kajerna förlägga med 1.200 m., vilket räcker för c:a 500 båtar. Detta är ju ett gott tecken, men som man kan beräkna att det kommer till åtminstone 800 nya båtar den här säsongen, blir tröngseln knappast mindre än i fjol. Då hade vi 2.587 förtöjningsplatser, i år kommer vi att få 4.000 i runt tal.

Sedan kan jag tala om, slutar direktör Nyrén, att vi fått anslag till byggandet av nya bryggor för 380 båtar, men för de arbetena har vi inte fått byggnadstillstånd ännu. Det tillståndet kan man alltså inte räkna med förrän våren 1948.

Sveriges bantverks- och småindustriorganisation planerar beträffande av en utredningsavdelning, men saknar medel därtill. Den har därför ändrat sin anhållan hos regeringen om 35.000 kr. till sin upplysnings- och organisationsverksamhet nästa budgetår till en anhållan om 50.000 kr.

Teknisk litteratur

Begär katalog från

Westlings Bokavd., Örebro.

Namn: .....

Titel: .....

Adress: ..... D.N. 31/3

KLOKT och ROLIGT från NATUR och KULTUR

om Liv och död, Idéernas liv, Rätt och moral, Människokunskap, Levnadskonst, Kärlek och äktenskap, Uppfostran, Konst, litteratur, musik, Politik och statslär, Krig och kultur, Friheten, Framtiden

ur förlagets bästa böcker. 175 författare äro representerade.

4:50, inb. 7:—

Kvalitet går före kvantitet

Det var en stor tvist bland alla de vilda djuren om vem som kunde skryta med den största familjen. När tären kom till lejoninnan, frågade man henne: "Hur många föder du på en gång" "En", svarade hon bistert, "men ett lejon".

Ur Aesopus' fabler.

Det finns många slags whisky i världen — men bara *en* Seagram's V. O. Canadian Whisky. Det enkla "vattenprovet" — som visar den rätta karaktären hos all whisky — visar snabbt *skillnaden.*

GÖR DETTA ENKLA FÖRSÖK

1. Tillsätt gott, rent vatten (vanligt eller soda-) till några centiliter Seagram's V. O. Canadian Whisky. Inandas den frestande, inbjudande doften.

2. Läppja långsamt; njut den karakteristiska smaken, den sällsynta aromen, lättheten och mjukheten hos Seagram's V. O. med vatten. Sedan *vet* Ni, att Seagram's V. O. är ett av världens finaste whiskymärken och något av det lättaste och mest renstmakande i whiskyväg, som Ni någonsin smakat.

Seagram's V.O.

CANADIAN WHISKY

Hos alla systembolag nr. 495

Den är lättare... den är bättre

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.